

HỘI KÝ V ĐÀ LẠT

Phạm Duy

(...)

Nhưng trước khi leo lên đỉnh có một núi thên tiên là Đà Lạt, gánh ĐỨC HUY-CHARLOT MIÊU tôi hát Phan Rang. Nhưng ngày hôm nay không có gì là đáng kể nếu tôi không có một kỷ niệm đẹp...

... Vào lúc tôi bước vào nghe hát, đã làm gì có báo chí chuyên môn loan tin về những hoạt động của các trường nhạc hay âm nhạc. Chắc có những phóng viên hay ký giả sẵn sàng đi mình kín đáo bước vào túi họ tí tít cà phê, nhúng họ viết bài quảng cáo, khen ngợi. Lúc đó chắc có một bài báo nào nói tôi hay nói tôi những bài hát của Văn Cao cả. Nhưng tôi nghe đến anh du ca đầu tiên đi gieo rắc những bông đã đẹp khác nhau ngổn ngổ trong mọi giai điệu tôi. Cho nên một hôm bước có xe hơi của ông anh trường Phan Rang là Nguyễn Duy Quang tôi rủ hát đi đón tôi vào Dinh, giữa sân nhạc của nhân viên đoàn hát.

Vào trong dinh tôi mới biết là có ông Bèo Đồi đang ngồi ở đó. Ông thường ngồi vì tôi Đà Lạt và đi bên trong rừng núi huyên là ngồi trên gai vàng tôi Huân. Hôm nay ông một vùng săn bắn nào đó xuống thành phố Phan Rang và nghe ngồi trong Dinh Tổng Trống. Tôi đã biết tôi sẽ yêu nhạc của ông vua khi thấy ông đem ngồi con trai của Trường Thọ Phạm Quỳnh là Phạm Bích vào làm bí thư riêng cho vì anh này đánh đàn guitar rất giỏi.

Đã không còn coi tôi trường là quan trọng nữa, đã chờ trường khi cất lên tiếng hát là hát cho mình nếu huyên là hát cho người, nên tôi cũng có một cảm giác nào khi ngồi ôm đàn hát cho ông vua nghe. Ông Bèo Đồi, rất lịch sự, rất nhã nhặn, sau khi nghe hát xong, ngồi mới tôi ăn bánh ngọt và nói chuyện với tôi bước tiếng Pháp. Hội tôi học nhạc ở đâu? Tôi bao giờ? Hội

ngạc nhiên khi thấy tôi trở lại là chàng học ai cập ! Hồi thăm vợ ông Khiêm, vợ gia đình tôi. Một ông vua yêu nghệ thuật như vậy chắc hẳn là đáng sau cặp kính đen mà ông thường đeo, có lẽ nẹp mắt đôi mắt nhân tạo, đúng như vậy, trải qua bao nhiêu biến thiên của lịch sử, có nhiều người quai mồm ra phê bình Bô Đô là thế này thế nọ, nhưng tôi chắc hẳn ai dám nói ông ta đã bỏ tù hay đã giết một người Việt Nam. Trong khi qua hai ba lần Cách Mạng quắc gia và quắc tũ, có biết bao nhiêu người đã bỏ thế tiêu hay bỏ cơm tù bỏ nhà lãnh đạo mà danh là yêu nước thế này...

Xong buổi hát "vo" (theo tiếng nhà nghề là: hát không lý từ) khi tôi ra về, tôi nhớ rằng Nguyễn Duy Quang tiễn tôi ra cửa, rót trà nhè, tay cầm sẵn một gói quà là 5 chiếc đĩa và phin rót trà để tặng anh ca sĩ trẻ tuổi. Với số vốn này, tôi may được hai cái áo sơ-mi, một cái mặc cho tôi khi rách, một cái tặng anh bạn thi sĩ Nguyễn Bính khi gặp anh ở Saigon một vài tháng sau để anh bán lấy tiền vào nếm tiêm hút. Vợ tôi rốp và khỏe là vậy hát cho vua nghe, cũng gánh hát ở chợ u le tôi thì thần phở...

...Vài ngày sau, gánh hát già tôi Phan Rang, già tôi một mình có những cái lòn và trống toát như chiếc siêu thức ta chế thấy trong một giờ chiều đêm hè. Muốn lên Đà Lạt, hành khách phải đi từ Huế tới ga Phan Rang chuyển ra Tourcham để chuyển qua những con tàu có móc sắt (crémaillère) để gom xe thì mới leo lên nóc cách một tỉn 1.500 thước cao.

Thành phố Đà Lạt xưa là một nơi thôn dã. Khi đó là một bác sĩ người Pháp tên là Yersin, từ cuối thế kỷ 19, sau khi dùng cửa hai đường bộ và đường thủy để thám hiểm vùng phía Nam cửa miền Trung nước Việt, đã leo lên núi đồi Trùng Sơn và tìm ra một bình nguyên có núi rừng hùng vĩ nhưng không hề hùng hoang dã, có khí hậu ôn hòa và có đủ mọi loài hoa đua nhau nở rộ trong một mùa Xuân bất tận. Rồi Toàn Quyền Doumer nhìn thấy công ích của nơi lâm viên này để sau khi Bác Sĩ Yersin qua đời thì công cuộc xây dựng nơi nghỉ mát Đà Lạt được khởi sự vào năm 1923 và tới năm 1944 là lúc tôi đi đó thì đã có đầy đủ những cái làm nên Đà Lạt mà chúng ta gọi là Hồ Than Thở, Rừng Ái Ân, Thung lũng Tình Yêu...

Đã được đi nhiều nơi trên đất nước nhưng tôi không thấy phong cảnh nào đẹp như đây. Mang tinh thần và lòng ngao ngạo như học sinh thanh niên thời đó, tôi sung sướng được đi một thành phố giữa rừng núi Âu Châu. Tôi nghĩ mình đang ở Thụy Sĩ hay Đức Quốc. Đi trong mây, thấy rừng núi, nghe chim hót, ngửi mùi hoa... đó là tất cả những gì mà tuổi hoa niên mà mình có thể thấy khi tới Đà Lạt.

Cảnh nhà ga Tourcham là ngôi tháp Hồi giáo nằm vào cảnh hoang tàn nên hùng hào và

số ch số h n cái tháp c ló lói Tuy Hoà r t nhi u. G p g dòng dõi c a Ch Mân, v i con m t ho sĩ, tôi mê m u áo c a nh ng cô gái Chàm, khi thì là m u hoa lý t i, khi thì là m u vàng anh nh t, nh ng m u s c không th y có nhi u trên y ph c c a các cô gái Vi t. Sau này tôi đ c Trung Tâm Đi n nh phái ra đây đ quay phim vũ n Chàm, c m qu t múa đ i u padit (múa b m) tr c toà tháp c . Và khám phá ra âm giai Chàm đ c dùng trong t tam ta ra (bài hát ân tình) là âm giai h i oán DO MI FA SOL LA, gi ng nh âm giai trong Hát Bài Chòi hay c a V ng C ch không ph i gi ng nh âm giai trong Ca Hu .

Vào h i đ u th p niên 40, ng i dân đen mu n t i thành ph Đà Lạt không ph i là chuy n đ dàng đâu ! Ph i làm đ n xin phép và ch S M t Thám đ i u tra r i ba tháng sau m i có gi y đi. Th ng th ng ch là gi y cho phép t i n i ngh mát (villégiature) này trong m t th i h n nào đó. N u mu n t i làm ăn sinh s ng Đà Lạt thì l i m t chuy n khác, m t chuy n khó khăn vô cùng. Ng i Pháp thành l p ra th ng c nh Đà Lạt đ dành riêng cho ng i da tr ng. Gánh Đ C HUY lên Dalat d dàng vì anh Chúc đã đút ti n cho S C nh Sát r i.

T i Đà Lạt, gánh hát Đ C HUY c ng và trình di n r p NG C HI P trên đ ng Cây Qu o. Ng i b n m i c a tôi là Lê Xuân Ái, tác gi c a nh ng bài H n Nam T ng, Chinh Ph Hoài Khúc, Thiên Lý Mã, Huy n Trân Công Chúa, Con Thuy n Trên Sóng... và có chân trong ban nh c c a Năm Lành, em v (v bé) c a m t tri u phú mi n Nam là ông Đ i Có.

Ngh sĩ tài hoa L Liên (trong ban A.V.T.) cũng đang làm vi c t i Nha Công Chánh Đà Lạt. Nguyên là c u th đá banh c a đ i banh vô đ ch Đông D ng là COTONKIN, L Liên, cũng nh s đồng thanh niên th i đó, a thích cu c đ i giang h và đã Nam Ti n t năm 1942. T i Đà Lạt, L Liên ho t đ ng trong ban k ch tài t r i làm vi c t i Đài Phát Thanh ó đ tr c khi vào Saigon, tr thành ng i thng hoa lo i nh c hài h c mà ng i kh i đ u là Tr n Văn Tr ch.

Sau này, tôi có t i thi u h n m i l n đi v ch n cao nguyên Đà Lạt. L n nào cũng n m tròn trong vòng tay ân ái c a m t ng i tình. M t ng i giúp tôi so n n r t nhi u câu hát ái tình, t ... ngày đó có em đi nh vào đ i ... cho t i... nghìn trùng xa cách ng i đã đi r i... Và có đ y đ nh ng k ni m t i vui hay bu n bã nh ng t t c nh ng n i hân hoan hay rũ cũng đ u không se s t hay n ng n mà ch êm đ m nh m u trắng đã p i tôi vào nh ng đêm đ u tiên t i Đà Lạt này. M t m u trắng đã đ n t lâu v i nhà th Hàn M c T :

*"C tr i say nhu m m t m u trắng
Và c lòng tôi ch nói r ng*

*Không m t t ng gì nghe đ ng ch m
Đ u là t ng v đ a sao băng..."*

(...)

Ph m Duy

